

P. FRANCISCUS SUAREZ

E SOCIETATE JESU

IN CONIMBRICENSI ACADEMIA SACRAE THEOLOGIAE PRIMARIUS PROFESSOR

DEFENSIO
FIDEI CATHOLICAE
ADVERSUS ANGLICANAE SECTAE ERRORES

CUM RESPONSIONE AD APOLOGIAM PRO JURAMENTO FIDELITATIS, ET
EPISTOLAM AD PRINCIPES CHRISTIANOS SERENISSIMI JACOBI ANGLIAE REGIS

LIBER SEXTUS

DE JURAMENTO FIDELITATIS REGIS ANGLIAE

CAPUT IX

**Liceatne Catholicis Anglis templa haereticorum adire, et cum eis
in ritibus communicare sine intentione cultus vel cooperationis
cum illis, solum propter temporalem poenas vitandas?**

CRACOVIAE 2017

www.ultramontes.pl

INDEX

	Pag.
Catholici Anglicani variis cogebantur poenis ut ecclesias haereticorum frequentarent, eorumque ritibus ac concionibus interessent	5
Explicatur divinum praeceptum de fide exterius confitenda	6
Proprium confessionis fidei motivum est ad internam nostram fidem manifestandam	7
In praecepto confitendi fidem includitur negativum	8
Praeceptum confitendi fidem et non occultandi fidem non obligat pro semper. – Duplex fidei occultatio	9
Pro quo tempore obliget praeceptum confitendi fidem	10
Ratio dubitandi	11
Primum argumentum, quo videtur ostendi, licitum esse adire haereticorum ecclesias etc.	11
Secundum argumentum	12
Tertium argumentum	13
Summi Pontificis declarationem esse maxime consentaneam Scripturis Sacris	14
Esse etiam Sanctis Patribus conformem. – Esse praeceptum apostolicum prohibens talem communicationem	15
Doctrina haec miraculo confirmata fuit	16
Refellitur duplex evasio. – Prima ratio probans illicitam esse communicationem cum haereticis	16
Confirmatio hujus doctrinae. – Ratio divi Augustini amplius declaratur	18
Altera ratio qua posita doctrina explicatur	19
Eleazari exemplum	20

Praeceptum confitendi fidem in eo articulo cur obliget	21
Hoc supponit et docet aperte Navarrus, cons. 10, de haeticis, n. 10. – Sancti Ermenegildi exemplum	21
Confirmatur doctrina tradita ex ratione scandali	22
Probatur ultimo ex periculo amittendi fidem	23
Satisfit primae rationi dubitandi	24
Secundae rationi dubitandi satisfit. – Quando maxime obliget praeceptum confitendi fidem	25
Satisfit tertiae rationi	25
Protestatio publica non est sufficiens ad cohonestandam communicationem superstitiosam	26

DEFENSIO
FIDEI CATHOLICAE ET APOSTOLICAE
ADVERSUS
ANGLICANAE SECTAE ERRORES

CUM RESPONSIONE AD APOLOGIAM PRO JURAMENTO FIDELITATIS
ET PRAEFATIONEM MONITORIAM SERENISSIMI JACOBI MAGNAE BRITANNIAE REGIS
AD SERENISSIMOS TOTIUS CHRISTIANI ORBIS CATHOLICOS REGES ET PRINCIPES

AUCTORE

FRANCISCO SUAREZ

e Societate Jesu

IN CONIMBRICENSI ACADEMIA SACRAE THEOLOGIAE PRIMARIO PROFESSORE

LIBER SEXTUS
DE JURAMENTO FIDELITATIS REGIS ANGLIAE.

CAPUT IX.

Liceatne Catholicis Anglis templa haereticorum adire, et cum eis in ritibus communicare sine intentione cultus vel cooperationis cum illis, solum propter temporalem poenas vitandas?

Catholici Anglicani variis cogebantur poenis ut ecclesias haereticorum frequentarent, eorumque ritibus ac concionibus interessent

1. Quamvis rex Angliae, in Apologia sua hanc partem Pontificis Brevis referens, eam attingere noluerit, ad hujus operis complementum, et ad majorem fidelium instructionem, majoremque eorum, quae de juramento diximus, declarationem et confirmationem, nonnulla de hoc puncto dicere opportunum et necessarium hoc loco existimavi. Occasio autem seu necessitas hujus doctrinae orta est ex dura vexatione quam Catholici in Anglia patiuntur, dum per leges acerbissimas bonis privantur, aliisque gravibus poenis subjiciuntur, nisi ecclesias haereticorum adeant, eorumque concionibus, precationibus aliisque ritibus intersint. A temporibus enim Elisabethae statim coeperunt Catholici gravissimis poenis cogi ecclesias haereticorum frequentare, eorumque ritibus et concionibus interesse. Priusque, ut Sand., lib. 3, ann. 1559 refert, in singula capita duodecim assium mulcta est indicta ecclesias sicut prius frequentare recusantibus. Postea vero (ut idem refert ann. 1582) *ordinibus convocatis legem promulgant, qua mulctant utriusque sexus singulos (modo annum decimum sextum aetatis attigerint) qui recusant adire Protestantium preces, conciones, ac ecclesias, viginti libris Anglicanis mensuris, id est, aureis fere septuaginta*. Additumque est, referente Episcopo Tarazonensi, ut qui aureorum summam non haberent, in carcere detinerentur, donec solverent. Quae leges et poenae acerbiores usque ad praesentem diem factae sunt, ut capite sequenti referemus. Hinc ergo nonnulli, pia Catholicorum miseratione commoti, dubitare coeperunt an possint aliqua ratione a culpa excusari, illas leges servando, ita ut neque sine evidenti obligatione cogantur tot mala sustinere, neque etiam cum conscientiae periculo, propter humanum timorem, vel temporalium rerum nimium amorem, iniquis ac tyrannicis legibus subjiciantur.

Explicatur divinum praeceptum de fide exterius confitenda

2. Ut autem ratio dubitandi veraque illius decisio intelligi ac fundari melius possit, pauca de obligatione et praecepto confitendi fidem, non solum verbis, sed etiam factis praemittere necesse est. Et imprimis tria illa discernenda sunt, quae communiter in hac materia distinguuntur, scilicet, *confiteri fidem exterius*, utique publice, seu coram aliis, ita ut videntes vel audientes per signa externa, a me exhibita, intelligant me esse Christianum; huic extreme opponitur *negare fidem*; quasi medium autem inter haec est *occultare fidem*, quod tantum negative opponitur confessioni, non contrarie, sicut negare fidem.

3. Ex his autem tribus certum est primum, scilicet, confiteri fidem, cadere sub praeceptum divinum. Ita docent omnes catholici Doctores cum divo Thoma 2. 2, quaest. 3. Estque certum de fide ex illo Pauli, ad Rom. 10: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. In hoc enim ultimo verbo, *fit ad salutem*, significat Paulus, confessionem fidei esse necessariam ad salutem; sicut enim dicitur corde credi ad justitiam, quia fides est ad justificationem necessaria, ita fidei confessio dicitur fieri ad salutem, utique aeternam, quia ad illam consequendam, et ad gratiam conservandam, est necessaria. Et inde etiam constat loqui Paulum de externa et sensibili confessione fidei, nam interna pertinet ad prius membrum credendi corde; non enim aliter interius confitemur fidem, id est, veritates fidei, nisi illis assensum internum tribuendo, quod est corde credere. Ultra hoc ergo requiritur ad salutem externa confessio. Quam etiam explicuit Paulus, dicens *ore fieri*, non quia solo ore fieri possit aut debeat, nam etiam potest fieri actibus corporeis, et aliis signis externis, quibus christianam religionem profiteamur; sed quia verba sunt signa magis expressa, et ad mentem exprimendam principaliter instituta, ideo specialiter tribuit Paulus ori confessionem fidei.

4. Christus autem, Matth. 10, absolute dixit: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est*. Quae verba non habent tam expressam formam praecepti, sicut promissionis, sed aliis locis explicuit Christus, confessionem nostram esse nobis necessariam ad obtinendam confessionem suam, ut statim videbimus. Recte autem quadrat Christi promissio cum verbo Pauli *ad salutem*. Distinxit enim Apostolus inter fidem cordis et confessionem oris, et illam dixit necessariam *ad justitiam*, id est, ad remissionem peccatorum, et internam animae renovationem obtinendam, quia interna fides fundamentum est ipsius justitiae; ad illam autem non est ita necessaria confessio externa fidei, nisi forte in proposito generali implendi

omnia praecepta. Alioqui enim justificatur homo per internam fidem cum cordis contritione et dilectione, priusquam in externum actum confessionis fidei prodeat. Unde recte dixit Ambrosius, in Psalm. 38: *Fides credentium principalis est, confessio executionis*. Et ideo confessio fidei non dicitur esse ad justitiam, sed *ad salutem*; nam post justitiam obtentam adhuc necessaria est fidei confessio ad perseverandum in illa justitia, et consequenter ad salutem consequendam, nam *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*, et illum Christus coram Patre suo confitebitur.

5. Hoc autem praeceptum non est tantum positivum divinum, sed est morale praeceptum quasi connaturale ipsi fidei, seu homini, supposito statu fidei: ideoque in omni tempore, et in omni statu Ecclesiae fidei confessio fuit ad salutem necessaria. Rationem autem hujus veritatis attigit Augustinus, lib. *de Fid. et symbol.*, in princip., dicens: *Fides a nobis exigit officium et cordis et linguae; ait enim Apostolus: Corde creditur, etc. Et ideo oportet nos esse justitiae memores et salutis, quandoquidem in sempiterna justitia regnaturi a praesenti saeculo maligno salvi fieri non possumus, nisi et nos ad salutem proximorum nitentes, etiam ore profiteamur fidem, quam corde gestamus*. Quibus verbis insinuat, fidei confessionem propter proximum esse necessariam. Idemque declaravit amplius, serm. 181 de Tempor., alias serm. 59, de diversis, his verbis: *Sine fide impossibile est placere Deo, hanc in cordibus nostris agnoscit, qui scrutatur renes et corda. Sed propter conservandam Ecclesiae unitatem dispensationi hujus temporis cum fide cordis necessaria est oris confessio, quia corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, non tantum praedicatorum, sed etiam eruditorum: non enim aliter frater de fratre sentiret, nec pax Ecclesiae servaretur, neque alium docere, neque ab alio discere saluti necessaria posset, nisi quod in corde habet, signis vocum tanquam suis vehiculis ad aliorum corda transmitteret. Est ergo fides et corde servanda, et ore promenda. Fides enim omnium bonorum est fundamentum*.

Proprium confessionis fidei motivum est ad internam nostram fidem manifestandam

6. Itaque sentit Augustinus fidem cordis propter Deum per se primo necessariam esse, confessionem vero fidei propter proximos, seu propter Ecclesiam, nam sicut fides interna est fundamentum unionis animae cum Deo, ita confessio fidei est fundamentum ecclesiasticae unitatis et pacis. Non quod ipsa etiam confessio fidei non sit praecepta propter Dei honorem et cultum, sed quod non ita directe et immediate ad Deum tendat, vel propter ipsum

necessaria sit, sicut interna fides. In quo est etiam considerandum, confessionem fidei duobus modis fieri posse, uno modo propter ostendendam exterius fidem internam, quam in corde habemus, ita ut hoc sit praecipuum et quasi unicum proximum motivum talis confessionis; alio modo fit praecipue propter aliquem cultum externum exercendum, Deoque exhibendum; et hoc modo sacrificium Missae et usus sacramentorum, et aliae caeremoniae, dici possunt pertinere ad confessionem fidei, proprie autem sunt actus religionis, et propter Dei cultum et honorem proxime ac praecipue fiunt et praecipiuntur. At vero formalis (ut ita dicam) et propria confessio fidei est, quae fit ad manifestandam aliis nostram internam fidem, et haec sine dubio ad homines immediate refertur, nam propter Deum non erat necessaria, ideoque recte fundatur ratio hujus praecepti in necessitate hujus confessionis ad conjunctionem fidelium in unius Ecclesiae pace et unitate, quam ipsamet fides exigit. Et ita etiam exposuit idem Augustinus illud Psalm. 115: *Credidi propter quod locutus sum, quia non perfecte credunt (inquit) qui quod credunt, loqui nolunt.*

7. Atque hinc colligitur etiam, secundum, scilicet, *negare fidem*, esse contra divinum praeceptum, seu cadere sub praeceptum prohibens, seu negativum. Quod eodem modo est de fide certum, dicente Christo Domino, Matth. 10: *Qui negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est.* Nam qui negaverit, audiet: *Nescio vos*, ut ibi dixit Theophil. Unde Paulus, 2 ad Timoth. 2: *Si negaverimus, et ipse negabit nos*, ubi Ambrosius, Theodoret. et Primas. id notant. Et Chrysostomus, homil. 35 in Matth., rationem reddit, dicens: *Liberam petit confessionem, et ad majorem charitatem nos adducit, et sublimes atque invictos esse desiderat, quapropter omnibus haec praecipit.* Et eodem modo interpretatur ibi verba illa Christi: *Estote prudentes sicut serpentes* (Matth. 10), qui corpus exponunt cuicumque vulneri ut caput servant; ita enim fidelis debet potius corpus prodere, quam fidem (quae caput est et initium bonorum omnium) negare. Quod etiam habent ibi Hieronymus et Hilarius, cap. 10; et Augustinus, lib. 2 *de Doctrina Christiana*, capite 16.

In praecepto confitendi fidem includitur negativum

8. Sequiturque hoc praeceptum ex priori: nam in omni praecepto affirmativo includitur negativum nihil faciendi contrarium ei quod per affirmativum praeceptum est; ut si jubemur amare Deum, ibi virtute prohibemur quidquam agere divino amori contrarium, et sic de aliis, nam unum contrarium destruit aliud, unde si unum praecipitur, contrarium sine dubio

prohibetur. Cum ergo praecipitur fidei confessio, ibi virtute prohibetur fidei negatio, nam haec confessioni contraria est, ut per se patet. Imo ex praecepto internae fidei sequitur necessario prohibitio negandi eandem fidem. Nam qui negat fidem ore, vel eandem fidem negat corde, et sic infidelis est, et agit non solum contra fidei confessionem, sed etiam contra praeceptum fidei; vel negando ore, corde retinet fidem, et sic mentitur mendacio valde pernicioso, et honori Dei contrario, quia negando fidem, Deo tribuit mendacium, dicens falsum esse quod Deus dixit. Christianam etiam religionem gravissime offendit, et Ecclesiam, quantum in se est, dissolvit, ejusque unitatem scindit. Ergo mendacium illud prohibitum est, non tantum generali praecepto non mentiendi, sed etiam speciali praecepto fidei et religionis christianae, ut recte sentit Augustinus, libro *Contra mendacium*, capite sexto. Unde etiam fit ut, sicut mendacium dupliciter profertur, scilicet, vel negando quod verum est, vel affirmando quod est falsum, seu quod est vero contrarium, ita in praesenti haec fidei negatio duobus modis contingere possit, scilicet, vel pure negando esse veram aut esse certam fidei veritatem, vel contrarium errorem profitendo, nam professio falsi necessario est negatio veri, et eandem vel majorem malitiam involvit.

Praeceptum confitendi fidem et non occultandi fidem non obligat pro semper. – Duplex fidei occultatio

9. Tertium, quod proposuimus, scilicet, occultare fidem, mediam quamdam habet rationem, quia nec semper malum est, nec semper licet, ut omnes etiam Doctores Catholici docent. Ratio est, quia veritatem tacere, aut non proferre, non est illam negare, sed abscondere, ut per se notum est, et ita etiam occultare fidem, non est negare fidem, ideoque ex hac parte non est semper malum. Aliunde vero praeceptum confitendi fidem, cum affirmativum sit, licet obliget semper, non tamen pro semper; haec enim est natura praecepti affirmativi, ut nunc supponimus, et propterea non confiteri fidem, quod fit occultando fidem, non est semper malum, quia si exercitium alicujus actus non est per se necessarium, cessatio ab illo actu non potest esse semper mala, ut per se notum est. Tantum ergo erit prava occultatio fidei, si eo tempore occultetur, pro quo praeceptum confitendi fidem obligat; sicut tacere propria peccata non semper, sed tunc est malum, quando praeceptum illa confitendi in iudicio aliquo obligat. Unde duplex fidei occultatio distingui potest, una per modum purae negationis, quae potest licite aut sine peccato esse toto eo tempore, in quo vel pro quo non tenetur homo externam fidei confessionem exhibere. Alia

est per modum privationis seu omissionis moralis, quia eo tempore admittitur, quo fidei confessio exhibenda esset, et ita est carentia actionis debitae, ideoque moralis privatio dicitur. Et haec est peccatum de se grave, quia est contra praeceptum confitendi fidem. Nam lex affirmativa, praecipiens actum pro aliquo tempore, consequenter prohibet omissionem ejus pro eodem tempore, ut est per se notum.

10. Et de hac omissionem possunt recte intelligi verba Christi, Lucae nono: *Qui me erubuerit, et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in Majestate sua, et Patris, et Sanctorum Angelorum. Erubescere enim minus esse videtur quam negare; non enim tantum qui negat, sed etiam qui Christum vel fidei ejus veritatem (quod perinde est) omittit confiteri, cum debet, Christum erubescit.* Et quamvis Christus verbo *erubescendi* (quod proprie significat, aliquid propter pudorem, vel propter timorem alicujus contemptus vel irrisiois, vitare) ibi usus fuerit, quia vel praesenti materiae, de qua loquebatur, erat magis accommodatum, vel quia in principio doctrina Evangelii a gentibus et Judaeis irridenda erat, et ita multi per pudorem et erubescitiam illam erant despecturi, nihilominus doctrina et comminatio generalis est; nam quacumque ratione, sive ex pudore, sive ex timore perdendi vitam, vel alia temporalia bona, quis omiserit fidei confessionem tempore debito, eandem reprehensionem et comminationem incurret.

Pro quo tempore obliget praeceptum confitendi fidem

11. Occurrebat autem statim inquirendum quod sit illud tempus pro quo obligat fidei confessio. Sed hoc ex professo explicare non est temporis praesentis. Satis ergo sit supponere, esse illud in quo ad Dei vel Religionis Christianae honorem tuendum necessaria est confessio fidei, ut censetur esse, quoties quis a tyranno seu publica potestate de sua fide interrogatur, vel certe quoties tacere et non confiteri esset virtute negare. Hic enim est alius modus, quo prava fit haec omissio, quia virtualementem fidei negationem involvit; quia in moralibus implicitum pro expresso reputatur, quando eundem effectum inducit. Et ita praeceptum non negandi fidem, non solum expressam negationem, sed etiam tacitam et virtualementem prohibet. Dicitur autem talis omissio, virtualis negatio fidei, quando ipsamet omissio confessionis communiter accipitur pro signo abnegandi fidem. Sicut in ordinario et communi usu non ferre vestes nec tonsuram clerici seu monachi sine speciali causa aut necessitate, est quaedam virtualis negatio talis status, quae ad apostasiam externam potest interdum

sufficere. Ita ergo potest contingere in confessione fidei, si alicubi sit juste institutum aliquod signum ita proprium christianitatis, ut qui illud omiserit, eo ipso se Christianum esse negare videatur, ut magis in sequentibus explicabitur.

Ratio dubitandi

12. Ex quibus intelligitur propositae quaestionis difficultatem in hoc sitam esse, ut expendamus an exercere illos actus eundi ad ecclesias haereticorum, eorumve conciones audire, et cum eis preces fundere, vel aliis eorum ritibus interesse, sit veram fidem negare, seu (quod idem est) errorem contrarium profiteri; an vero tantum sit non confiteri veram fidem, et, hoc posito, an sit pura negatio vel omissio moralis peccaminosa. Ratio autem dubitandi sumitur ex differentia inter verba, et actiones seu res alias; nam verba et expressius significant quam res, et non habent alium proprium usum, nam ad hoc sunt per se primo instituta; aliae autem res, ut vestes, domus, cibi, et similia, vel etiam actus audiendi, videndi, et hujusmodi, non sunt per se instituti ad significandam mentem operantis, sed ad alios naturales vel humanos usus, licet interdum per quamdam consecutionem aliquid significare videantur. Unde fit ut magis obscura et ambigua, seu aequivoca esse soleat rerum, quam vocum significatio. Deinde etiam fit ut facilius etiam habeat locum simulatio, vel potius dissimulatio sine mendacio in usu aliquarum rerum, seu actionum, quam in usu verborum, quae magis certam et usuaem (ut ita dicam) significationem habent. Denique ex hoc eodem principio est longe alia ratio dubitandi de his actionibus adeundi ecclesias, etc., de quibus nunc tractamus, quam de professione juramenti fidelitatis, nam haec fit per verba expressa, et in hunc solum finem explicandi mentem, et talia sunt verba formule juramenti, ut expressam abnegationem doctrinae fidei, et consequenter confessionem contrariae haeresis contineant; et ideo nemo, qui in eadem haeresi non versetur, vel nisi in aliam antiquam incidat, quae dicebat posse sine peccato negari fidem in tormentis, etiam cum juramento, dubitare potest quin professio illius juramenti non liceat.

Primum argumentum, quo videtur ostendi, licitum esse adire haereticorum ecclesias etc.

13. At vero de illis actionibus in quaestione propositis videtur posse dubitari. Primo, quia ex propriis objectis et materiis indifferentes sunt, nam ingredi ecclesiam vel est de se bonum, vel saltem indifferens; nec ideo fit intrinsece malum, quia haeretici male illo loco utuntur, nam hoc pertinet ad pravam intentionem eorum, sine qua illuc ingredi indifferens est; nam etiam

ingredi Synagogam Judaeorum, vel paganorum templum, non est per se malum. Similiter audire concionem cujuscumque doctrinae, etiam pravae, intrinsece malum non est; potest enim quis illam audire ut eam confutet, vel delectetur eloquentia concionantis, vel ut irrideat. Denique interesse precibus et sacris eorum materialiter sumptum indifferens est, quia potest quis, dum est ibi, preces Catholicorum, et ritu Catholico secrete fundere, vel de vera fide cogitare. Aliunde vero illi actus non habent significationem fidei contrariam, ad quam sint per se impositi, quia non ad significandam fidem specialiter impositi sunt, sed solum ad operandum aliquid, quod per unumquemque illorum proxime fit. Quod si vel ex discursu videntium, vel ex communi usu aliorum, tales actus indicare solent pravam fidem, id est accidentarium, si a Catholico non ea intentione fiant; quia ipse non significat falsam fidem, nec decipit alios, sed permittit eos decipi. Ergo qui faciunt tales actus solum ad obediendum regi in materialibus actibus externis, ut evitent temporalia damna, non negant fidem, nec in fidei confessione ex praecepto debita deficiunt, quia tunc nulla est specialis necessitas propter quam obliget pro tunc affirmativum praeceptum confitendi fidem; ergo cessat ibi omnis ratio culpa. Unde catholici Doctores docuerunt non esse per se malum in actionibus sacris cum haereticis communicare, quamdiu nominatim declarati non sunt.

Secundum argumentum

14. Secundo, si aliqua ibi esset culpa, maxime, quia est professio falsae religionis, saltem simulata; at haec simulatio non est semper intrinsece mala; ergo maxime erit licita in illo casu propter vitandas mulctas et vexationes gravissimas. Consequentia patet, quia si talis simulatio non est intrinsece mala, non erit prohibita quia mala; ergo ad summum erit mala quia prohibita, vel ex accidente propter mala quae inde sequuntur; at hae rationes cessant in tam urgente necessitate, quia positiva prohibitio non obligat cum tanto rigore, et incommoda, quae tunc sequuntur, non sunt intenta, sed permissa, et ideo non imputantur. Major etiam est clara, quia supponimus intentionem operantis non esse profiteri aliquid falsum, sed tantum ibi adesse, et aliquid bonum vel indifferens illi facere, quidquid alii inde concipiant, quae est dissimulatio vel simulatio materialis. Probat ergo minor, primo, quia non defuerunt auctores catholici et graves, qui docuerint non esse intrinsece malum, falsam vel superstitiosam religionem simulare, seu in exterioribus actibus fingere, faciendo illos materialiter tantum (ut aiunt), id est, sine intentione religionis aut cultus, sed propter aliquam utilitatem humanam. Imo multi tribuunt hanc sententiam

Hieronymo, dicenti licuisse Apostolis simulate servare legalia, eo tempore quo jam erant mortifera, serio et ex intentione cultus facta, ut late dixi lib. 9 *de Legibus*, cap. 16, ubi plures auctores allegavi, et testimonia Scripturarum, quibus moventur, adduxi. Ratio autem est supra tacta, quia talis simulatio mendacium non est; non enim per illam intenditur significari aliquid falsum, aut contra mentem, sed est tantum cujusdam veritatis, seu fidei occultatio, aut non confessio. At priori ratione habet, ut non sit mala tanquam fidei abnegatio, quia haec non est sine mendacio; posteriori autem ratione non est mala, quia nihil est quod tunc obliget ad se manifestandum, nec ad veritatem confitendam.

Tertium argumentum

15. At responderi potest, has rationes recte procedere de malitia per se inventa in illis actibus, nihilominus tamen illos esse malos ratione scandali, quod moraliter ab illis separari non potest, et illud sufficit ut actus semper sit moraliter malus. Sed contra hoc objicitur tertio, quia etiam scandalum non solum separari potest, sed etiam actu separatur ab illis actibus, prout in illo regno a Catholicis fieri posse dicuntur. Nam imprimis omnes sciunt eos, qui Romanam fidem tenent, non facere illos actus sponte aut ex animo, sed solum ad vitandas poenas. Imo etiam sciunt, a rege ipso potius praecipari ob cupiditatem auri et argenti, quam propter Dei cultum aut religionem, et ideo libentius imponere pecuniarias poenas quam corporales; unde consequenter etiam persuasum habent, Catholicos non facere illas actiones causa religionis, vel in contemptum fidei, sed solum propter vitandam bonorum spoliationem. Ergo non est unde possint scandalum rationabiliter accipere, cum actio per se mala non sit, et species mali, quam habere videbatur, per illam publicam notitiam tollatur. Accedit quod dicuntur fideles facere prius publicam professionem suae rectae intentionis et verae fidei; ergo si quod superest scandalum, non est datum, sed acceptum, quod operanti non imputatur, maxime quando tam gravis causa et necessitas intercedit.

16. Nihilominus absque ulla dubitatione dicendum est, non licere Catholicis Anglis in ecclesia schismaticorum et haereticorum ad conciones haereticas audiendas, et profana sacra peragenda convenire. Ita monet in suo Brevi S. D. N. Paulus V, his verbis: *Profecto credimus, procul dubio eos qui tanta constantia, atque fortitudine acerbissimas persecutiones, infinitas propemodum miseras hactenus perpessi sunt, ut immaculate ambularent in lege Domini, nunquam commissuros esse ut coinquentur communione desertorum divinae legis. Nihilominus zelo pastoralis officii nostri impulsus, et pro paterna*

sollicitudine, qua pro salute animarum vestrarum assidue laboramus, cogimur monere vos, atque obtestari, ut nullo pacto ad haereticorum templa accedatis, aut eorum conciones audiatis, vel cum ipsis in ritibus communicetis, ne Dei iram incurratis. Non enim licet vobis haec facere sine detrimento divini cultus ac vestrae salutis. Ex quibus verbis licet colligere, hanc non esse tantum prohibitionem positivam, seu humanam, ratione cujus illi actus fiant mali quia prohibiti, sed esse legem declarativam malitiae et turpitudinis existentis in ipsis actibus, ratione cujus prohibentur quia mali. Hoc enim significant illa verba: *Non enim licet vobis haec facere*, et ideo non tam utitur Pontifex verbis prohibentibus, quam monentibus et obtestantibus malitiam talis communicationis cum haereticis. Deinde colligitur ex illis verbis, hanc culpam esse mortalem, et satis gravem: *Ne Dei iram incurratis; non enim licet vobis haec facere sine detrimento divini cultus ac vestrae salutis.* Unde licet fortasse antea fuerit inter Catholicos aliqua de hoc puncto disceptatio vel iudiciorum diversitas, jam omnino cessare debet, quia non licet eis de authentica Pontificis declaratione in re morali, et ad salutem animarum pertinente dubitare.

Summi Pontificis declarationem esse maxime consentaneam Scripturis Sacris

17. Ostendere autem oportet quam sit haec declaratio principiis fidei et doctrinis Sanctorum Patrum, ac rationi consentanea. Imprimis enim in Scriptura maxime prohibita est communicatio cum infidelibus, praesertim in rebus sacris; non est autem dubium quin haeretici sub infidelibus comprehendantur. Imo de his praecipue scribit Paulus, ad Timoth. 2 epistol., cap. 2: *Profana et vaniloquia devita, multum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit, ex quibus est Hymenaeus et Philetus, qui a veritate exciderunt*, etc. Et ideo ad Titum 3, haeticum hominem pertinacem devitandum esse monet, et 1 Corinthior. 6, et ad Romanos 16, gravissime monet *declinare ab eis qui dissensiones et offendicula, praeter doctrinam (ait) quam didicistis, faciunt. Nam per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentum.* Joannis item verba in epistol. 2 notanda sunt; cum enim de haereticis dixisset: *Neque Ave eis dixeritis*, subdit rationem: *Qui enim dicit eis Ave, communicat operibus eorum malignis.* Quocirca cum omnis communicatio cum haereticis prohibita sit ab Apostolis propter periculum, illa tamen maxime et majori rigore, quae est *in operibus malignis*, quae nimirum faciunt quatenus haeretici sunt. Talia autem sunt illa de quibus nunc tractamus, et negari non potest quin Catholici cum illis convenientes in ecclesiis, ad similia conventicula peragenda, cum ipsis in

eisdem operibus communicent. Quocirca, licet fortasse non omnis alia communicatio cum personis haereticorum nondum declaratis excommunicatis sit sub riguroso praecepto prohibita, haec peculiaris, quae est in operibus malignis, et schismaticis (ut sic dicam), semper prohibita est. Dicit enim Paulus, 1 Corinthior. 10: *Nolo vos socios fieri daemoniorum, non potestis calicem Domini bibere, et calicem daemoniorum, non potestis mensae Domini participes esse, et mensae daemoniorum.* Et 2 Corinthior. 6: *Nolite jugum ducere cum infidelibus*, id est, ut D. Thomas exponit, *nolite communicare in operibus infidelitatis cum infidelibus*. Nam, ut subjungit Apostolus: *Quae enim participatio justitiae cum iniquitate? aut quae societas luci ad tenebras? Quae autem conventio Christi ad Belial, aut quae pars fidei cum infidei?*

Esse etiam Sanctis Patribus conformem. – Esse praeceptum apostolicum prohibens talem communicationem

18. Hanc Scripturarum legem secuti sunt, nobisque tradiderunt Sancti Patres. Irenaeus enim, lib. 3, cap. 3, sic ait: *Tantum Apostoli et eorum discipuli habuerunt timorem, ut ne verbo tenus communicarent alicui eorum, qui adulteraverunt veritatem*; refertque Pauli testimonium, et vulgata exempla Joannis Evangelistae, et Polycarpi, et lib. 1, cap. 13: *Exsufflantes (ait) et anathematizantes, oportet alicubi et longe fugere ab eis*. In eadem sententiam Cyprianus, epistol. 55 ad Cornel., in fine: *Declinent (ait) de caetero fortiter et evitent dilectissimi fratres nostri verba, et eloquia eorum, quorum sermo ut cancer serpit, sicut Apostolus dicit*. Et infra: *Simus ab eis tam separati, quam sunt illi de Ecclesia profugi*. Et infra: *Hoc (inquit) Beatus Apostolus non tantum monet, sed etiam jubet, a talibus ut recedatur. Praecipimus (inquit) vobis in nomine Domini Jesu Christi, ut recedatis ab omnibus fratribus ambulantes inordinate, et non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis*. Est ergo hoc praeceptum Apostolicum, teste Cypriano, et propriissime convenit in praesentem causam, nam conventus schismaticorum Angliae inordinatissimi sunt, et novae adinventiones humanae a traditionibus Apostolorum alienae; ergo ex Pauli praecepto talibus ritibus et conventiculis vir fidelis communicare non potest. Similia habet libro *de Lapsis*, in fine. Clarius vero et expressius eundem statum causae attingens, epistol. 4 ad Plebem, contra eos qui Ecclesiam contra mores legitimos scindebant, ejusque ritus contemnebant, inquit: *Deus unus est, et Christus unus, et una Ecclesia, et Cathedra una super Petrum Domini voce fundata. Aliud altare constitui, aut sacerdotium novum fieri praeter unum sacerdotium, et unum altare non potest*. Et subdit paulo

post: *Procul ab hujusmodi hominum contagione discedite, et sermones eorum velut cancer et pestem fugiendo, vitate, praemonente Domino, et dicente: Caeci sunt, et duces caecorum.* Et infra: *Nemo (ait) filios Ecclesiae de Ecclesia tollat, pereant sibi soli, qui perire voluerunt, extra Ecclesiam soli remaneant, qui ab Ecclesia recesserunt.* Et infra: *Vitate lupos, qui oves a pastore secernunt.* Quid clarius pro Anglicanis schismaticis dici poterat?

Doctrina haec miraculo confirmata fuit

19. Praeterea d. Hilarius, cap. 10, in Matth., mystice interpretans verba illa Christi: *In viam gentium ne abieritis, etc.*, inquit: *Non quod non etiam ad salutem gentium mitterentur, sed ut opere et vita gentilis ignorantiae abstinerent. Et quod civitates Samaritanorum vetiti sunt introire, ut ecclesias haereticorum non adeant, admonentur.* Augustinus, libro *Contra mendacium*, et lib. 2 *Retract.*, cap. 62, ex professo docet non licere haeresim simulare, etiam propter ipsos haereticos convertendos, sentitque semper illud esse perniciosum mendacium. Et epistol. 162, in principio, docet cavendum omnino esse a communicatione haereticorum, praeterquam in his quae ad eorum conversionem ordinantur. Ergo maxime in his quae ad religionem pertinent. Multaque extant antiquitatis monumenta, quibus constat Sanctos Patres a ritibus haereticorum, maxime vero ab omni communicatione cum eis in sacris abhorruisse. Ideo enim prohibitum semper fuit ab eis communionem accipere, ut constat ex Decreto Julii Papae, in cap. *Is qui acceperit*, 24, quaest. 5, cum similibus. Estque notandum exemplum quod refert Gregorius Turon., lib. 1 *de Glor. Martyr.*, cap. 80, sacerdotem, scilicet, catholicum, seu *romanum* (ut ipse loquitur), noluisse gustare cibos ab haeretico sacerdote benedictos, etiamsi ritum haeticum in benedictione non exerceret, Deumque id factum miraculo comprobasse. Quanto ergo magis vitanda est in ipsis caeremoniis haereticis communicatio? Unde etiam legimus, Gregorium, libro primo, epistol. 41 ad Leandrum, scripsisse omittendum fuisse aliquo tempore ritum baptizandi trina mersione, quia haeretici ad falsam significationem illo abutebantur.

Refellitur duplex evasio. – Prima ratio probans illicitam esse communicationem cum haereticis

20. Sed haec doctrina SS. Patrum generalis est, et posset quispiam eam eludere, vel illam non de riguroso praecepto, sed de monitione ratione periculi interpretando, vel eandem ad ordinarium et voluntarium usum, non ad coactum

sine ingenti periculo inevitabilem limitando. Verumtamen neutra evasio locum habet in verbis Augustini, serm. 6 *de verbis Domini*, ubi tractans illud Roman. 13: *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*, interrogat: *Sed quid si illud jubeat quod non debeas facere?* Et respondet: Hic sane contemne potestatem, timendo potestatem. Quod exemplo declarans, infra subdit: *Si imperator jubet: Esto mihi in obsequium, recte; sed non in idolio. In idolio prohibet major potestas. Da veniam, tu carcerem, ille gehennam minatur.* Deinde ex allegatis sententiis Sanctorum utraque evasio, si verba singula ponderentur, et omnia inter se conferantur, facile posset refutari; efficacius autem id fiet, rationes hujus veritatis explicando, et occasione illarum magis testimonia Patrum urgendo et locupletando. Prima ergo ratio sit, quia illa communicatio cum haereticis, de qua quaestio movetur, fieri non potest nisi profitendo novam haereticorum religionem, vel potius superstitionem, aut saltem illam simulando; utrumque autem est intrinsece malum, et contra praeceptum confitendi veram fidem et honorandi Christum, veramque ipsius religionem; ergo propter nullum humanum timorem licita est talis communicatio. Consequentia evidens est ex dictis. Antecedens vero quoad utramque partem sic ostenditur. Nam illi, qui cum haereticis ad ecclesias conveniunt, duobus modis possunt ibi assistere. Primo, animo colendi Deum illis ritibus et caeremoniis, seu intentione exercendi illos ritus tanquam licitos et religiosos; et hoc est formaliter ac vere, falsam religionem profiteri: sicut qui adorat idolum cum vera intentione cultus, vere idololatriam profitetur, et qui nunc exerceret ritus judaicos intentione cultus, vere esset professor sectae Judaeorum. Unde necesse est ut qui sic profitetur falsam religionem, abneget veram, et consequenter etiam fidem, in qua fundatur. Neque in hoc esse potest dubium, neque Catholici intendunt hoc modo ritibus haereticorum interesse.

21. Alio ergo modo potest hoc fieri sine intentione cultus vel religionis, sed solum cujusdam coactae obedientiae politicae quoad externam corporis praesentiam, cum proposito ibi secrete colendi Deum ritu catholico. At in hoc ipso necessario includitur simulata professio schismatis, et communicatio exterior cum haereticis in suis ritibus, quia juxta communem et receptum usum illius gentis et loci hoc significatur per illas externas actiones, et ad hunc finem fit ille conventus et communis convocatio. Talis autem simulatio semper est mala, ut late probat Augustinus, dicto libro *Contra mendacium*, et in variis epistolis *de Cessatione legalium ad Hieronymum*, et cum illo probavi in lib. 9 *de Legibus*, capit. 17. Et breviter ostenditur, primo, ex Paul., 1 ad Cor. 10: *Non potestis calicem Domini bibere, et calicem daemoniorum*, id est, superstitionis

gentilis et idololatrice, *non potestis mensae Domini participes esse, et mensae daemoniorum*, utique idolothyta manducando, etiam sine intentione cultus et adorationis idoli, ut verba sequentia declarant, quae paulo post expendemus. Et ita intellexerunt locum illum Patres reprehendentes graviter esum idolothytorum, quando exterius fit per modum actus religiosi, et tanquam usus cibi sacri. Ut videre licet in Cypriano, dicto libro *de Lapsis*, et in multis epistolis, in quibus omnem externam significationem communicandi vel consentiendi ritibus infidelium, gravissime condemnat, praesertim epistola 31 et 52, cujus aliqua verba infra referam. Idem late Tertullianus, libro *de Spectacul.*, cap. 13: *Idololatria* (inquit) *abstinemus, nec minus templa quam monimenta despiciamus, non sacrificamus, nec de sacrificio edimus*. Et infra: *Oculos et aures ab idolothytis abstinemus*; et lib. *de Idololatr.*, capit. 13: *Hoc loco* (inquit) *retractari oportet de festis diebus* (utique infidelium), *et aliis extraordinariis solemnitatibus, quas interdum lascivia, interdum timiditate nostra subscribimus, adversus fidei disciplinam communicantes nationibus in idolicis rebus*. Et subjungit quaestionem, *An cum ipsis nationibus communicare in his servus Dei debeat, sive habitu, sive victu, etc.*, utique quatenus fiunt religionis causa, et respondet: *Ad haec nihil communionis est lumini et tenebris, vitae et morti*. Quam doctrinam late etiam tradit Origenes, lib. 8 contra Cels., parum a princ. Est etiam de hoc insignis locus Chrysostomi, in *Imperfecto*, cujus verba statim referam. Ratio autem propria est, quia omnis communicatio in his superstitiosis ritibus, etiam si ficta intentione fiat, est quaedam superstitionis participatio. Unde sicut exterior idololatria, etiam ficto animo facta, malitiam idololatriae participat, ita etiam omnis superstitio exterior, etiam simulata, malitiam superstitionis induit.

Confirmatio hujus doctrinae. – Ratio divi Augustini amplius declaratur

22. Confirmatur haec ratio, quia exterior professio simulata talis schismatis est quaedam ejus approbatio, et contestatio, quod sit religiosa et ex vera fide; at hoc intrinsece malum est, etiamsi interius non credatur neque intendatur, quia est exterius confiteri falsam religionem. Neque enim a talibus factis, et in tali materia, scilicet, religionis et cultus, potest separari significatio, quia exteriores actus, vestes, vel aliae caeremoniae non sumuntur ad cultum, nisi propter aliquam significationem; ergo qui illis exterius utitur per modum religiosi cultus, exterius saltem approbat illum ritum colendi Deum. At hoc intrinsece malum est, nam verbis approbare, vel confiteri talem ritum esse

religiosum, malum, et contra fidem ac religionem est; ergo et factis idem probare est aequè pravum, quae est potissima ratio Augustini citatis locis. Quae inde amplius declaratur, quia haec simulatio falsae religionis est quaedam negatio exterior fidei; haec autem semper est mala, ut in principio posuimus; ergo et illa simulatio. Major constat, quia illa simulatio est approbatio religionis superstitiosae, et consequenter est confessio falsae fidei, a qua illa superstitio procedit; affirmatio autem erroris est negatio veritatis; ergo illa simulatio est negatio Catholicae fidei, quae haeresi contraria est. Denique cum religio vera tantum sit una, qui exterius unam approbat, omnem contrariam reprobat; ergo qui approbat exterius ritus haereticos, eo ipso eodem modo catholicam religionem abnegat, et ita deficit contrarie in confessione fidei. Unde in hac etiam ratione talis simulatio est valde contraria honori Christianae religionis; nam cedit in contemptum ejus, cum exterius negetur et reprobetur, et contraria in animis inimicorum ejus firmetur, ut paulo postea dicemus. Ex quibus tandem concluditur, nunquam esse licitam talem simulationem, etiam propter vitandam mortem, tum quia abnegatio fidei externa et simulata nunquam licet propter vitandum quodlibet malum; tum etiam quia maxime tenetur homo servare praeceptum, etiam positivum et humanum, non obstante periculo violentae mortis, quando ejus transgressio in contemptum religionis extorquetur, ut dixi in l. 3 de Legib., c. 30.

Altera ratio qua posita doctrina explicatur

23. Alio modo possumus vim hujus obligationis explicare, quia in illo articulo cum coguntur fideles, legibus iniquis, sacris haereticorum interesse, obligat specialiter praeceptum affirmativum confitendi fidem catholicam, resistendo talibus legibus; ac proinde qui exterius dissimulant et obediunt, etiam si id faciant ficto animo, in confessione fidei deficiunt, ac subinde inter lapsos in persecutione fidei computandi sunt. Doctrinam hanc sumo ex Cypriano, in locis allegatis, praesertim ex epistol. 31, quae est clericorum Romae existentium ad ipsum, ubi, cum dixissent non solum defecisse in fide, qui exterius idolis sacrificaverant, vel idolothyta manducaverant, sed etiam qui libellos quosdam submissionis, vel praesentes obtulerant, vel absentes miserant, subdunt verba notanda: *Non est immunis a scelere, qui vult videri propositis adversus Evangelium, vel edictis, vel legibus satisfecisse; nam hoc ipso jam paruit, quod videri paruisse se voluit.* Et infra vehementius Anglos pungit, tam schismaticos, quam in fidei constantia debiles, dicens: *Absit ab Ecclesia Romana vigorem suum tam profana facilitate dimittere, et nervos severitatis,*

eversa fidei majestate, dissolvere. Et consonant verba ejusdem Cypriani, libro de Lapsis dicentis: Nec sibi, quominus agant poenitentiam, blandiantur, qui etsi nefandis sacrificiis manus non contaminaverunt, libellis tamen conscientias polluerunt. Et illa professio denegantis, contestatio est Christiani quod fuerat abnuentis, fecisse se dixit, quidquid alius faciendo commisit. Cumque scriptum sit: Non potestis duobus dominis servire, servivit saeculari domino, obtemperavit ejus edicto, magisque obedivit humano imperio, quam Deo.

Eleazari exemplum

24. Eamdem doctrinam sumo ex Chrysostomo, hom. 25 in Matth., in *Imperfecto*, ubi prius ostendit necessitatem confitendi fidem, et inter alia dicit: *Si tibi tantum Deus cor creasset, sufficeret tibi fides cordis; nunc autem os tibi creavit Deus, ut corde credas et ore cofitearis.* Et adjungit: *Non tantum ore, sed etiam quinque sensibus carnalibus; si autem vel unus sensus minus fuerit, non est perfecta confessio.* Declarans autem occasionem necessariam talis confessionis, addit verba sequentia, quae quia veritatem hanc multis modis confirmant, et ad solvenda argumenta lucem afferunt, integre illa referam: *Ergo (inquit) si quis tibi dicat: Non manduces idolothyum, sed aspice tantum ad idola, quomodo speciosa sunt; si aspexeris provocatus, oculis tuis negasti Christum. Non quia aspicere idola aliquid sit, sed quia invitatus aspicias, peccas. Si tamen non aspexeris, oculis tuis confessus es Christum. Ideo scriptum est: Averte oculos meos ne videant vanitatem (Psal. 118). Si vero dixerit tibi: Nolo ut aspicias idola, sed tantum ausculta, quomodo ille gentilis blasphemavit Christum, ut glorificet Deos. Si auscultaveris, auribus tuis Christum negasti. Si dixerit tibi: Nolo ut audias blasphemiam Christi, sed ecce quomodo incensum diis offertur, tantum sta, et accipe odorem incensi illius; si odoratus fueris, odoratu tuo Christum offensus es. Item si dixerit tibi: Non manduca carnem dentibus tuis, tantum finge te de immolato manducare; si simulaveris, sic gustu tuo Christum negasti. Si autem nolueris fingere, Christum confessus es, sicut Eleazarus, in libro Machabaeorum, qui carnes vervecinas sub specie porcinae noluit manducare. Si dixerit: Nolo fingas te de immolato manducare, sed tantum tange idolum manu tua, aut tene thuribulum, si tetigeris aut tenueris, tactu tuo Christum negasti. Si autem nolueris, tactu tuo Christum confessus es, sicut scriptum est: Si est iniquitas in manibus meis. Omnia enim membra animae vel corporis tui non solum tibi ad usum Deus creavit, sed sibi ad gloriam.*

Praeceptum confitendi fidem in eo articulo cur obliget

25. Ratione autem ostendi potest dicta propositio assumpta, nimirum in eo articulo obligare affirmativum praeceptum confessionis fidei, quia tunc maxime seu pro tunc obligat hoc praeceptum, quando fidelis a tyranno infideli seu haeretico, vel quocumque publico fidei persecutore de sua fide interrogatur, ut, an Christianus sit, vel an Romano Pontifici obediat; vel, si interrogetur an sectam vel ritum colendi Deum alienum ab Ecclesia Catholica, seu Romana, licitum vel sanctum esse credat; in his enim casibus tenetur fidelis non solum non negare aperte fidem catholicam, aut non confiteri falsam, sed etiam non tergiversari, aut dissimulare, seu tacere, sed aperte fidem et religionem catholicam confiteri; sed in eo casu, in quo per edictum coguntur fideles adire templa haereticorum, et eorum ritibus interesse, per potestatem publicam virtute interrogantur an probent illos ritus, necne, vel an catholicam religionem profiteantur; ergo tenentur fideles confiteri veritatem, non parendo talibus edictis, nam illa recusatio est quaedam fidei confessio, ad quam obligat tunc praeceptum. Major propositio communis est Theologorum, cum divo Thoma 2, 2, quaest. 3, articulo 2, ubi Cajetanus et omnes moderni expositores non solum consentiunt, sed etiam tanquam certum dogma illud tradunt. Nam, licet aliqua controversia sit an quaelibet interrogatio sufficiat (quae ad praesens non refert), tamen cum interrogatio est a publica potestate, nullum est dubium de obligatione confitendi fidem, quia tunc maxime imminet necessitas honorandi Deum et Christianam religionem, et ideo qui tunc tergiversatur, subtrahit Deo debitum honorem, et vere Christum erubescit. De quo ita scribit Cyprianus, incitato libro de Lapsis: *Christus in praeceptis suis dicit: Qui confusus me fuerit coram hominibus, confundetur eum Filius hominis; et Christianum se putat, qui Christianus esse confunditur, aut veretur? quomodo potest esse cum Christo, qui ad Christum pertinere aut erubescit aut metuit?*

Hoc supponit et docet aperte Navarrus, cons. 10, de haereticis, n. 10. – Sancti Ermenegildi exemplum

26. Quod autem in casu de quo tractamus, Catholici interrogentur per publicam potestatem, tum de sua religione et fide, tum etiam an probent vel recusent Protestantium superstitionem, ex ipso facto manifestatur. Ideo enim sub gravissimis poenis coguntur eorum ecclesias adire, etc., ut ostendant an sint Pontificii, seu Romanae Religionis, ut ipsimet loquuntur, et an Calvinianam detestentur. Quin potius ita interrogantur, ut non possint non alterutrum exterius

ostendere; ergo est illa occasio, in qua maxime obligat praeceptum confitendi fidem, saltem recusando talem cum haereticis communicationem. Quod optime confirmat exemplum sancti Ermenegildi, Hispaniae principis, qui ne Eucharistiam de manu haeretici acciperet, etiam jubente patre, usque ad mortem recusavit. Quod factum valde commendans Gregorius, lib. 3 *Dialog.*, cap. 15, dicit: *Vir Deo deditus Arriano Episcopo venienti exprobravit, ut debuit, ejusque a se perfidiam dignis increpationibus repulit.* Quibus verbis significat ex debito obligationis id fecisse, ne haeresi ministrantis communicare videretur.

Confirmatur doctrina tradita ex ratione scandalii

27. Alia ratio hujus obligationis sumi potest ex scandalo, quod tam videtur intrinsece annexum his actionibus, ut inseparabile ab eis videatur. Hoc autem satis est ut illa communicatio externa cum schismaticis peccaminosa sit et detestanda, juxta doctrinam Apostoli ad Rom., c. 14, et 1 ad Cor., c. 8, ubi hoc peccatum vocat, *peccatum in Christum*; et c. 10: *Nolite manducare propter illum qui indicavit, et propter conscientiam, conscientiam, dico, non tuam, sed alterius.* Et ex facto Mathathiae, 2 Machab. 6, et egregiis verbis ejus constat, potius esse mortem tolerandam, quam hoc scandalum fratribus tribuendum. Quod autem in hoc negotio scandalum interveniat, declaratur, primo ex parte ipsorum haeticorum, nam ex hujusmodi fragilitate Catholicorum in suo errore confirmantur et obdurescunt, atque fidem Romanam contemnunt. Unde Sander., lib. 3 *Histor.*, cum retulisset, tempore reginae propter acerbissimam legem et coactionem, multos Catholicos, schismaticorum ecclesias, conciones, communionem, ac conventicula, aliquando etiam publice adire non recusasse, subjungit: *Interim regina et sui ab initio praeclare secum agi existimarunt, quod cum tot essent antiquae fidei in regno cultores, plerosque tamen scirent, ritus a se praescriptos publice, vel amplexari, vel utcumque praesentia sua exterius approbare, licet interius aliam fidem, de qua ipsi non adeo curabant, vel ad tempus dissimulandam censebant, colerent. Ac, ne sacerdotes quidem quosdam ab illis administrandis abhorrere, gaudebant non mediocriter.* Ita ergo dissimulatio haec Catholicorum in augmentum schismatis, et magnum contemptum Romanae Religionis cessit, ejusdemque scandalii occasio semper durat. Et ita reperitur etiam in tali actione alia malitia, quia redundat in favorem et juvamen haeticorum quatenus haetici sunt, id est ut opera sui erroris exercent; hoc autem intrinsece malum est, ut in simili notavit Navarrus, consilio duodecimo, de haeticis, numero sexto, in fine, et sequentibus. Unde maxime etiam invenitur hoc scandalum ex parte Catholicorum, praesertim simpliciorum,

nam facile imitantur alios, qui videntur esse sapientiores, et ita hujusmodi consuetudo offendiculum fit infirmis. Si enim quis viderit (ut Paulus ait), eum, qui habet scientiam, in ecclesiis haereticorum ritibus illorum interesse, conscientia ejus, cum sit infirma, aedificatur ad eum imitandum, et sic perit infirmus in scientia doctoris. Et, quod caput est, inde fit ut, multitudine crescente, jam non simulate, sed ex animo, illo ritu ad Deum colendum utantur, ita ut simplices inter antiquam religionem novamque superstitionem distinguere nesciant. Est ergo evidens nocumentum et scandalum, ratione cujus non tantum est hoc peccatum contra charitatem fraternam, et divinum honorem, sed etiam contra fidei confessionem, quae maxime obligat, teste d. Thoma supra, quando ex dissimulatione vel taciturnitate subtrahitur debitus honor Deo, *et utilitas proximis impendenda*.

Probatur ultimo ex periculo amittendi fidem

28. Ultimo his addere possumus rationem ex morali periculo desumptam, nam si fidelis populus conventicula haereticorum frequentet, et praesertim si eorum conciones audiat, in maximo periculo versatur amittendi fidem. Nam, licet unus vel alter possit eos sine periculo audire, imo eos impugnare et confundere, tamen simplex vulgus facile decipitur, et ideo etiam provectiores abstinere tenentur a talibus concionibus, ne suo exemplo alios secum ferant, et ita eorum fides periclitetur. Et ideo monet Chrysostomus, orat. 2 *de Provid. et fato*, magis esse fugiendum a locis et concionibus quae pestilentibus opinionibus complentur, quam a locis contagiosis et infectis, quia haec corporibus nocent, illa vero animas interimunt: *Ne steteris* (inquit), *resili, ne tardaveris, vel brevissimam hic metuas moram. Haec dicimus, non stabilitatem illarum opinionum veriti, sed imbecillitatem vestram metuentes*, etc. Ideoque monet Augustinus, in lib. *de Fide et symb.*, c. 1, *ne fides fraudulentis calliditatibus haereticorum possit in nobis aliqua ex parte violari, pia cautaque vigilantia providendum esse*. Et Gregorius Nazianzenus, orat. 53, quae est de nova Dominica, graviter reprehendit, qui, ut ipse ait, *ad temporis arbitrium fidem suam accommodant*, nimirum, quando haeretici rerum potiuntur, eorum voluntati in rebus fidei obsequentes, et (ut subjungit) *dispensatione in fide utendo*. Quae potius est simulatio quaedam periculosa, et ideo etiam dicit, eos, qui ita ambulant, *in fide claudicare*, quia revera in confessione fidei deficiunt, et in periculo versantur amittendi fidem, et licet fortasse ipsi constantes sint, fratres suos in illo periculo constituunt.

Satisfit primae rationi dubitandi

29. Ad rationes autem dubitandi facile ex dictis respondetur. Ad primam dicitur, actiones illas, abstracte et generatim sumptas, dici posse indifferentes, quatenus intrinsece malae non sunt, tamen, in particulari sumptae, ut cum tali modo et cum talibus circumstantiis fiunt, habere intrinsecam malitiam. Nam, sicut ex Chrysostomo referebam, aspicere idola non est intrinsece malum; aspicere autem propter inductionem vel metum tyranni, est Christum negare: *Non (inquit) quia aspicere illud aliquid sit, sed quia invitatus aspicias, peccas*. Ita ergo ingredi ecclesiam haereticorum, vel synagogam Judaeorum, per se nihil est; ingredi autem religionis causa, et ad haereticorum ritus exercendos, ad obsequendum haeretico praecipienti, malum est; sic etiam, licet audire concionem haeretici per se et intrinsece malum non sit, tamen adire conciones frequenter, et ad jussum inducentium ad haeresim, et cum scandalo et periculo infirmorum, et interdum proprio, perniciosum est. Multoque clarius superstitiosum est precibus et ritibus haereticorum interesse, quia vel est quaedam tacita approbatio hujusmodi superstitionis, vel miscetur etiam cooperatio. Quae maxime cernitur in participatione sacramentorum; et ideo inter omnes ritus, qui a Calvinistis fiunt (1), detestabilior est communicatio cum illis in sacrilega coena et ficta eucharistia quam ministrant, nam qui illam participant, evidenter cooperantur infideli superstitioni, et pro Christi sacramento id recipiunt, quod nihil est, suoque facto illum morem approbant. Sic denique, licet in necessitate possit Catholicus baptizari ab haeretico, utente vero et substantiali ritu baptismi, si tamen adhibeat haereticus alios ritus accidentarios, superstitiosos, et alienos a consuetudine Ecclesiae Romanae, non potest illis cooperari, licet possit eos interdum tolerare, si neque scandalum neque religionis contemptus interveniat, et eos vitare non possit.

30. Et ita etiam responsum est ad aliam partem illius rationis. Nam isti actus ex communi impositione et usu sunt actus religionis, et partim ex natura rei, partim ex impositione et usu hominum hanc significationem habent; unde in particulari sumpti in tali occasione, et cum tali inductione, et in consortio et communicatione talium schismaticorum, plane significant illorum religiosum cultum et ritum, et ad hoc sunt a tali rege instituti. Quapropter sicut est intrinsece malum assumere signum falsae religionis, neque propter illum timorem fieri licite potest, ut est in Theologia constans, ita est per se malum, actus illos tali modo et in tali occasione exercere. Doctrina vero illa, quod, dum haereticus non est denunciatus, liceat in sacris communicare cum illo, quam

tradit Navarrus, ab eodem expresse declaratur, dummodo ipsa sacra ritu catholico fiant, neque ulla sit communicatio ritus, caeremoniae aut impietatis haereticae; et praeterea ut nulla Catholicorum offensio nullumve periculum fidei intercedat, ut expresse declaravit Azor, referens Navar., dicto libro octavo, capite undecimo, quaestione quarta, tom. 1.

Secundae rationi dubitandi satisfit. – Quando maxime obliget praeceptum confitendi fidem

31. Ad secundam respondetur, simulationem falsae religionis esse iutrinsece malam, ut in dicto libro 9 *de Legibus* late ostendi, ex sententia Augustini supra allegati, et plurium Doctorum, quos ibi retuli, et idem sentiunt omnes, qui negant esse aliquando licitum assumere signum falsae religionis, vel externum actum infidelitatis exercere, etiam si interna fides retineatur. Quia, licet assumens signum non intendat significationem ejus, tamen non potest illam separare, et ideo, velit, nolit, actu ipso significat se esse infidelem, et ita falsam religionem opere ipso confitetur, quod est contra praeceptum confessionis fidei. Nam, sicut fides vera obligat ad sui confessionem, ita etiam obligat ad vitandam contrariam infidelitatem, et consequenter etiam ad non exterius confitendam illam. Estque haec obligatio urgentior, cum instat in contrarium publici tyranni vexatio, nam tunc maxime obligat praeceptum confitendi fidem veram, et vitandi omnem contrariam simulationem. Eritque haec obligatio major, quo majus fuerit scandalum, majusque eversionis fidei et contemptus Romanae religionis periculum, quae omnia in praesenti casu maxime concurrunt.

Satisfit tertiae rationi

32. Per quod responsum etiam est ad tertiam rationem, quae erat de scandalo; dicimus enim imprimis praeter scandalum esse alias rationes sufficientes. Deinde dicimus non vitari scandalum propter fugas ibi propositas. Cum enim dicitur notum esse omnibus, a Catholicis non ex corde, sed coacte illa exterius fieri, respondemus et hoc esse incertum (multi enim id poterunt ignorare), et illud sufficere ad gravissimum scandalum, nam illamet fictio est grave peccatum. Praeterquam quod non vitantur alia pericula et injuriae religionis Christianae. Item, cum dicitur regem non vexare fideles, tam causa religionis, quam cupiditatis pecuniarum, respondeo, etiam hoc dici divinando; sed quidquid sit, parum refert, quia non intentio operantis, sed operis spectanda est; licet enim rex intendat pecuniae lucrum, proxime inducit

ad profitendam falsam et superstitiosam religionem, cum expressa, vel saltem tacita abnegatione Romanae religionis; hoc autem est intrinsece malum, et ideo quacumque ratione a rege intendatur, resistendum illi est.

**Protestatio publica non est sufficiens ad coonestandam
communicationem superstitiosam**

33. Denique etiam protestatio non excusat, tum quia moraliter non potest esse tam publica et notoria, sicut est simulatio ipsa haeresis; tum etiam quia protestatio, etiam si esset omnibus Catholicis nota, non tollit quin actio illa sit simulatio et externa confessio erroris, et falsae superstitionis, nec tollit defectum confessionis fidei, nec contemptum religionis, nec periculum animarum. Imo illa via datur licentia profitendi exterius quamcumque infidelitatem cum protestatione facta apud fideles Catholicos, quod id non fiat animo infideli, sed affectu humano non perdendi facultates, et alia temporalia bona; hoc autem turpissimum et perniciosissimum est, et contra rationem; nam haec confessio ficta pravae religionis non solum est mala, quia alii fideles credent ex infidelitate fieri, sed etiam quia hoc significatur quibuscumque videntibus et intelligentibus talia signa. At vero protestatio ad summum a Catholicis illam existimationem tollit, quia protestatio solum coram fidelibus fieri solet, non coram infidelibus. Et praeterea, licet coram omnibus fieret, semper actio illa est contra Dei honorem, et in contemptum fidei, et cum periculo et scandalo infirmorum. Protestatio ergo malitiam talium actionum non purgat. Atque ita tandem sententiam suam explicuit Azor, in tom. 3, lib. 1, c. 7, post quaest. 2.

R. P. Francisci Suarez e Societate Jesu *Opera omnia*. Editio nova, a Carolo Berton, Cathedralis Ecclesiae Ambianensis Vicario, innumeris veterum editionum mendis expurgata, adnotationibusque in ultimum tomum relegatis illustrata, Reverendissimo LL. Domino Sergeant, Episcopo Corisopitensi, dicata. Tomus vigesimus quartus. Parisiis. APUD LUDOVICUM VIVÈS, BIBLIOPOLAM EDITOREM. Via vulgo dicta Delambre, 5. MDCCCLIX (1859), pp. 702-714.

Defensio Fidei catholicae et apostolicae adversus Anglicanae sectae errores, cum responsione ad apologiam pro iuramento fidelitatis et praefationem monitoriam serenissimi Iacobi Magnae Britanniae regis ad serenissimos totius christiani orbis catholicos reges et principes. Auctore Francisco Suarez e Societate Jesu, in Conimbricensi Academia Sacrae Theologiae primario Professore. Pars Secunda. Neapoli. EX TYPIS FIBRENIANIS. Via vulgo S. Giov. Maggiore Pignatelli 18. MDCCCLXXII (1872). Cura et studio Sac. Raph. Caccavo, pp. 310-321. (a)

Notae:

(1) Vide Navar., cons. de Const., q. 29; Azor., tom. 1, l. 8, c. 11, q. 9.

(a) Cf. 1) *Summa* Francisci Suarez Societatis Jesu, *de defensione Fidei* conscripta a P. Conrado Vogler ejusdem Societatis. Cum privilegio Caesareo. Ingolstadii. Sumptibus Viduae Joannis Andreae de la Haye, Bibliopolae Academici, Anno MDCCXXXIX (1739).

2) S. Robertus Cardinalis Bellarminus SI, Doctor Ecclesiae, a) [Compendium Doctrinae Christianae](#) ([Katechizm mniejszy czyli Nauka Chrześcijańska krótko zebrana](#)). b) [Catechismus, seu: Explicatio doctrinae christianae](#) ([Wykład Nauki Chrześcijańskiej](#)). c) [La Dottrina Cristiana composta per ordine della santa memoria di Papa Clemente VIII](#) dal ven. Cardinale Roberto Bellarmino. d) [De prima parte portae domus Dei, quae est fides](#) ([O pierwszej części bramy Domu Bożego tj. o wierze](#)).

3) S. Pius Papa V, [Catechismus Romanus ex decreto Concilii Tridentini](#) ([Katechizm rzymski według uchwały świętego Soboru Trydenckiego](#)).

4) S. Petrus Canisius SI, Doctor Ecclesiae, a) [Catechismus maior seu Summa doctrinae christianae](#). b) [Catechismi Latini et Germanici](#).

5) S. Alphonsus Maria de Liguori, Ecclesiae Doctor, a) [Opera dogmatica. \(Ex italico sermone in latinum transtulit, ad antiquas editiones castigavit notisque auxit Aloysius Walter CSsR\)](#). b) [De Mariae gloriis](#).

6) Petrus Cardinalis Gasparri, [Catechismus catholicus](#) ([Katechizm katolicki](#)).

7) P. Ferdinandus Cavallera SI, [Thesaurus doctrinae catholicae ex documentis Magisterii ecclesiastici](#).

8) Sac. Petrus Ludovicus Danes, [Institutiones Doctrinae Christianae, sive Catechismus ad usum seminariorum](#).

9) P. Christianus Pesch SI, [Compendium Theologiae dogmaticae](#).

10) Sac. Antonius Martinet, [Institutiones Theologicae ad usum seminariorum](#).

11) Sac. Constantinus Joannes Vidmar, [Compendium repetitorium Theologiae dogmaticae tum generalis cum specialis](#). Editio quarta.

12) Sac. F. H. Reinerding, a) [Theologiae fundamentalis tractatus duo. Tractatus prior. Demonstratio christiano-catholica contra adversarios generatim omnes. De iis, qui auctoritati Ecclesiae obluantur](#). b) [De necessitate Ecclesiae ad salutem](#).

13) P. Parthenius Minges OFM, a) [Compendium theologiae dogmaticae generalis](#). b) [Compendium theologiae dogmaticae specialis](#). c) [Ecclesia est infallibilis](#). d) [De religione judaica postchristiana](#). e) [Falsa systemata de relatione inter fidem et rationem. Modernismus](#).

14) Jacobus Benignus Bossuet, Episcopus Meldensis, a) *Doctrinae catholicae, de iis argumentis, de quibus controversiae sunt, expositio* (*Wykład nauki katolickiego Kościoła względem tych Wiary artykułów, o które dysydenci, osobliwie kalwini się spierają*). b) *Exposition de la doctrine de l'Eglise Catholique sur les matières de controverse*. Paris 1671. c) *An exposition of the doctrine of the Catholic Church in matters of controverse*. London 1685.

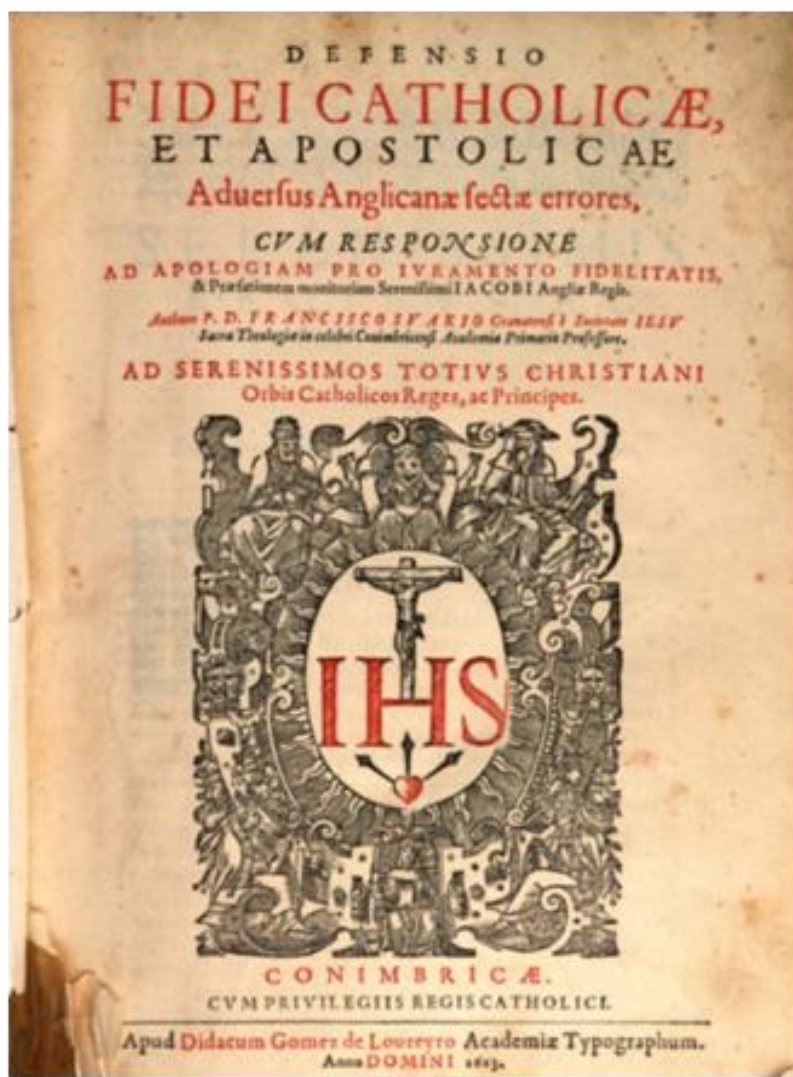
15) Sac. Franciscus Zeibert, *Compendium historiae ecclesiasticae*.

16) P. Petrus Skarga SI, *De Sancta Ecclesiae Dei Monarchia et de Pastoribus et Ovibus. Concio pro Dominica secunda post Pascha* (*O świętej monarchii Kościoła Bożego i o pasterzach i owcach. Kazanie na wtórą Niedzielę po Wielkiejnocy*).

17) S. Joannes Damascenus, Doctor Ecclesiae, *Expositio accurata fidei orthodoxae. De Antichristo* (*Wykład wiary prawdziwej. Antychryst*).

18) Ks. Jan Rosiak SI, a) *Suarez, 1548 – 1617*. b) *Wiara i "doświadczenie religijne"*.

(Notae ab ed. *Ultra montes*).

R. P. FRANCISCI

SUAREZ

E SOCIETATE JESU

OPERA OMNIA

EDITIO NOVA, A CAROLO BERTON,

CATHEDRALIS ECCLESIAE AMBIANENSIS VICARIO,

INNUMERIS VETERUM EDITIONUM MENDIS EXPURGATA, ADNOTATIONIBUSQUE
IN ULTIMUM TOMUM RELEGATIS ILLUSTRATA,

REVERENDISSIMO LL. DOMINO SERGENT, EPISCOPO CORISOPTTENSIS, DICATA

TOMUS VIGESIMUS QUARTUS.

PARISIIS

APUD LUDOVICUM VIVÈS, BIBLIOPOLAM EDITOREM,

Via vulgo dicta Delambre, 5.

MDCCCLIX.

([HTM](#))

© *Ultra montes* (www.ultramontes.pl)

Cracovia MMXVII, Kraków 2017